

Скус О.В.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

РЕАБІЛІТОВАНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ УМАНЩИНИ: МІФІЧНА «ВІЙСЬКОВА ПОВСТАНСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ»

На основі застосування історико-наукового аналізу та персоніфікованого підходу висвітлено результати дослідження злочинних фальсифікацій подій на Уманщині у 1937–1938 рр. Політичні репресії тоталітарний режим спрямовував проти інтелігенції різних професійних груп, здебільшого на основі соціального походження. У березні-квітні 1938 р. співробітниками Уманського РВ НКВС сфабриковано слідчу справу т. зв. «військової повстанської організації», за якою обвинувачено та розстріляно дев'ять безвинних людей, представників розумової праці. Характерною особливістю цієї справи є відсутність доказів злочину та розлогі безпідставні звинувачення.

Ключові слова: інтелігенція, архівно-слідча справа, фальсифікації, репресії, Умань.

Постановка проблеми. У сучасних умовах побудови незалежної української державності, як і у всі часи, важливі генеруючі функції виконує інтелігенція. Покликана продукувати пріоритетні ідеї, цілі або форми духовного й соціокультурного розвитку суспільства, інтелігенція зазнає політичного впливу як найактивніший суб'єкт суспільних перетворень. Її потужне значення у національному громадському процесі важко переоцінити. За допомогою політичного терору в Україні 30-х рр. ХХ ст. тоталітарний режим зруйнував інтелектуальну і соціальну основи нації. У цьому зв'язку найбільш логічним або переконливим стає дослідження й висвітлення масового терору через персоналії, зокрема й у регіональному контексті.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблема репресій тоталітарного режиму проти української інтелігенції відображена у змістовних працях, кількість яких дозволяє стверджувати про сформований певний пласт напрацювань істориків із цього питання. Серед інших вирізняються наукові доробки Ю. Шаповала [17], В. Пристайко [18], Г. Касьянова [4], В. Марочко і Г. Хілліга [5], М. Шитюка [19]. Вказані автори та низка інших дослідників (В. Даниленко, С. Кульчицький, В. Нікольський, О. Рубльов, В. Ченцов та ін.) на архівно-документальній основі досліджують соціальні аспекти масового терору, показові процеси над українською інтелігенцією, її взаємовідносини з владою, а також сутність сталінізму, що призвела до знищення інтелігенції. Науковці ввели до наукового обігу численні раніше неві-

домі документи і надалі продовжують вивчати передумови, механізми формування та руйнівні наслідки політичних репресій для українського суспільства. Проте, з огляду на масштабність репресій, проблема залишається малодослідженою, особливо в регіональному аспекті.

Постановка завдання. Метою пропонованої статті є розкриття злочинних фальшувань НКВС проти інтелігенції Уманщини в 1937–1938 рр., а саме сфабрикованої карної справи і знищення дев'яти безвинних людських життів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із прикладів тотальних репресій проти інтелігентського прошарку суспільства та міфологізації подій на Уманщині є архівно-слідча справа Т.С. Бачинського, В.Ф. Чалого, П.С. Логвінова та ін. [1] Це сфальсифіковані обвинувачення проти 9 осіб, що були арештовані у березні-квітні 1938 р. оперативно-слідчою групою Уманського РВ НКВС і розстріляні 28 травня 1938 р. за рішенням трійки УНКВС по Київській обл. 4 травня 1938 р. Постанову про початок слідства від 12 березня 1938 р. за підписом уповноваженого відділу УДБ Уманського районного відділу НКВС Левіна прийнято на основі розгляду «матеріалів злочинної діяльності» Т.С. Бачинського, В.Ф. Чалого, П.С. Логвінова та ін., яка полягала у тому, що «вони являлись учасниками контрреволюційної організації і по завданні якої здійснювали контрреволюційну діяльність» [8]. Жодних доказів злочинів представлено не було і не зазначалося, на основі саме яких фактів відкрито справу.

Бачинський Тимофій Семенович народився у 1892 р. в м. Умані, поляк, безпартійний, із вищою освітою. Походив із сім'ї службовця – його батько, Бачинський Семен Антонович, служив садівником у «Софіївці» при Департаменті землеробства. До арешту Т.С. Бачинський працював в Уманському учительському інституті (нині – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини) на посаді декана природничого факультету, викладав ботаніку. Мешкав із дружиною за адресою вул. Мала Фонтанівська, буд. № 3.

У протоколі допиту Т.С. Бачинського міститься інформація про те, що до 1914 р. він проживав у м. Кам'янець-Подільському і працював інструктором із питань садівництва. Очевидно, саме там він і здобув сільськогосподарську освіту. Упродовж 1914–1918 рр. служив у царській армії, навчався у школі прапорщиків. Отримав офіцерський чин підпоручика, будучи на посаді командира роти. Як свідчив арештований, «в кінці 1918 р. і до кінцевого розгрому контрреволюційних фронтів червоними я служив у петлорівських військах на посаді діловода судово-каральних органів, не займав командно-стройової посади у зв'язку з тим, що на початку 1918 р. отримав поранення» [11]. Також допитуваний зазначав про його двотижневий арешт колишнім ОДПУ м. Умані у 1931 р. та висунуті звинувачення у контрреволюційній діяльності. Надалі свідчення зводилися до детального опису «повстанської організації» й участі його самого у її роботі: «Знаходячись у колі своїх однодумців, на початку 1930 р. мені стало відомо, що на території Уманщини створено підпільну повстанську організацію, керівним ядром якої є особи, які працюють в системі Уманського кооперативного Союзу. Це мені стало відомо зі слів одного з членів Правління цього Союзу – Таранюка Степана Потаповича, який і залучив мене до повстанського підпілля. Знаючи, що я безробітний, він запропонував мені посаду завідувача технічною переробкою плодоовочів. Працюючи в кооперативному Союзі, я отримав інформацію, що контрреволюційне підпілля створене іноземною розвідкою, зокрема Польщею <...> До керівного ядра підпілля входили наступні особи: Г.Ф. Приходченко, С.Ф. Ткаченко, Г.Т. Костишин, С.П. Таранюк, Ф.М. Устименко, В.Ф. Чалий, В.Е. Шкаріатовський, М.А. Дудник, Я.В. Жмур, Й.Т. Яцун, Хохол і Макаренко» [8, арк. 62]. Далі протокол допиту вражає педантичністю, С.Т. Бачинський надає детальні свідчення (вік, соціальне походження, професія, посада, адреса) щодо 13 осіб, які разом із ним нібито

здійснювали керівництво підпіллям упродовж 18 років! Про абсурдність звинувачення також свідчить зізнання допитуваного у тому, що «у різний період часу мною завербовані наступні особи: В.Є. Верников, Н.І. Чигиринцев, Л.М. Кравченко, О.Г. Герасименко, М. І. Хамардюк, К.В. Романюк, М.Є. Парфинова, К.В. Дятлов, М.А. Олійник, Т.А. Судак, П.М. Гжиновський» [8, арк. 70–72]. І також із зазначенням детальної інформації особового характеру. Це ж саме стосується й наступного списку з 65 осіб, які були відомі С.Т. Бачинському як «члени організації»: Балабан, Рендо, Ю.Ю. Крамаренко, І.А. Жмур, Семиз, М.О. Дудник, М.І. Брояновський, М.Р. Мостовий, Прохоренко, П.Д. Полуменко, А.О. Долошко, Целіковський, О.П. Костенко, В.Т. Гаврилів, В.В. Долвір, Діхтяр, Бажан Галина (мати поета Миколи Бажана), Ловецька Євгенія, Струтинська Олександра, брати Й.Г. і Г.Г. Матковські, брати Замаховські, О.К. Філіповський, С.П. Жулінський, А. Дібров, В.П. Календо, К.М. Пірожков, Барвінський, Сурмін, Я.Ф. Приходченко, Кочетков, В. Булавський, Ф.Ф. Хохол, Молчанський, І.П. Січкарь, Сас, Зінченко, Ткаліч, М.Ф. Давіцов, Дибан, брати Тарацати, Петришин, Шумило, О.Р. Вржесневський, О.В. Маєвський, Похалович, брати П.Г. і І.Г. Дехтяреви, І.І. Чаленко, В. Мельничук, брати М.І. та У.І. Бондаренки, Кульбицький, М.М. Гронер, М.І. Гурін, М.Ф. Любочка, П.І. Боряковський, І.С. Безикович, Г.Г. Куценко, Г.А. Кравченко, В.Г. Затовський, М.А. Рихліцький, С.К. Дрозденко, П.Ф. Соболев, А.І. Парфілів, П.Ф. Падалка (зять І.І. Огієнка) [8, арк. 73–85]. Серед названих чимала кількість осіб вже були арештовані НКВС, деякі розстріляні. Інші вже не проживали в місті, а дехто виїхав за кордон. Це були люди різноманітних професій: лікарі, вчителі, викладачі вишів, юристи, рахівники...

Крім того, у протоколі допиту Т.С. Бачинського знаходимо відомості про його репресованих родичів, які наприкінці 1937 – на початку 1938 рр. були заарештовані органами НКВС як офіцери-білогвардійці. Брати дружини – підполковник Вржесневський Петро Рафаїлович [7] і прапорщик, військовий прокурор Вржесневський Олександр Рафаїлович, а також їхній швагер – Устименко Феодосій Мартинович. Загалом, саме викладення протоколу допиту дивує впорядкованістю й деталізацією відповідей допитуваного, що свідчить про відому «фахову майстерність» працівників НКВС. Звинувачений у причетності до контрреволюційної організації визнав свою вину: «Я, Бачинський, визнаю себе винним у тому,

що був активним учасником контрреволюційної організації, яка намагалася шляхом систематичного підриву економічної, політичної і оборонної могутності СРСР повалити існуючу радянську дійсність і встановити на Україні владу капіталізму» [8, арк. 61].

Архівно-слідча справа № 4052 містить схожі протоколи допитів і визнання вини наступних вісьмох обвинувачених.

Чалий Володимир Федорович народився в 1878 р. у м. Волчанськ Харківської обл., українець, безпартійний, вища освіта. Походив із сім'ї міських торговців худобою. Після закінчення у 1901 р. Київського військового училища служив у 121 пішому полку Харківського гарнізону. Навчався в інтендантській військовій академії (1902–1905), в запас вийшов у чині капітана (1911). У період Першої світової війни служив у чині підполковника на посаді начальника обозних майстерень Південно-західного фронту (1914–1918). До арешту працював викладачем в Уманському сільськогосподарському інституті (нині – Уманський національний університет садівництва). На допиті В.Ф. Чалий визнав себе винним «у тому, що з 1927 р. входив до складу керівництва повстанського підпілля, що діяло на території Уманського району», «здійснював розвідувальну роботу шляхом збору секретних відомостей економічного, політичного і оборонного значення та направляв через відповідних осіб в розвідувальні органи іноземної держави... Німеччини» [16]. Серед керівників назвав лише С.П. Таранюка, Т.С. Бачинського, А.І. Школьника та К.С. Пароша, також Чалий свідчив про вербовку ним трьох осіб. Ще один протокол допиту В.Ф. Чалого містить ширший опис «шпигунської діяльності», перелік членів т. зв. повстанської організації (В.І. Петраш, Д.І. Шклярський, П.М. Андронов, С.П. Таранюк, К.С. Парош, В.Ф. Школьник, Курінний, Т.С. Бачинський, Редницький, Шкршевицький, Г.Ф. Приходченко, В.С. Шкорлотовський, М.О. Дудник, К.В. Дятлов) і завербованих (О.П. Крушевський, Ю. Руденко) [9].

Логвінов Петро Степанович народився в 1878 р. у м. Бобров Воронежської обл., мешканець м. Умань, росіянин, безпартійний. До арешту працював ветеринарним санітаром на станції Умань. Як свідчить протокол допиту, П.С. Логвінов визнав себе винним: «являвся учасником повстанської організації, яка на випадок інтервенції мала надати допомогу капіталістичним державам скинути Радянську владу в Україні. Члени організації в мирний час повинні були проводити контрреволюційну пропаганду серед місцевого населення і

при виявленні осіб, озлоблених проти Радвлади, залучати таких до складу повстанського підпілля. Крім цього, також ставилось завдання в мирний час підривати економічну міць народного господарства. Повстання планувалось здійснити на території Уманського району <...> У 1936 р. до організації мене залучив Коваленко Федір Олексійович, який працював ветеринарним фельдшером на птахокомбінаті і в подальшому за його завданням я проводив контрреволюційну роботу» [14]. Свідчить про членство в організації Лещенка, Дудника та вербовку Сидоренка.

Дятлов Костянтин Олексійович народився у 1891 р. в Умані, українець. Після закінчення навчання в школі прапорщиків (1914) служив у царській армії, потрапивши в полон, перебував у таборах Австрії. У 1918 р. повернувся до Умані. Працював учителем середньої школи у с. Івангород Христинівського р-ну Черкаської обл. Під час допиту визнав себе винним у причетності до організації, завданням якої було «на випадок інтервенції здійснити озброєне повстання на Уманщині проти червоних» [13]. Надав свідчення про те, що до організації притягнув його сусід – Т.С. Бачинський, серед відомих членів назвав 11 осіб (Чайковський, Ф.М. Устименко, Беньковський, С. Дубицький, О.Р. Вржесневський, Д. Рябушенко, В.Ф. Чалий, М.А. Крижанівський, Мельник, О. Загроцький, Петришин), а також завербованих (Тарнавський, А. Нижник).

Дудник Микола Олексійович, 1898 р. н., уродженець м. Печанівка Вінницької обл., українець, безпартійний. Проживав у м. Умань, працював головним бухгалтером Уманського птахокомбінату. Протокол допиту містить таке: «Я, Дудник, являвся учасником повстанської організації, яка існувала на території Уманського і навколишніх районів впродовж 18 років. Наша організація ставила перед собою завдання надати допомогу капіталістичним державам повалити Радвладу на Україні. У мирній ситуації особи, що входили до керівного ядра організації, повинні були вести підготовчу роботу з тим, щоб притягти на свою сторону озлоблений елемент проти Радвлади і на випадок інтервенції направити таких на озброєну боротьбу в тилу проти червоних. Повстанська організація ставила перед собою завдання здійснити повстання в момент війни на території Уманського і навколишніх районів» [12]. Серед членів організації вказано такі прізвища: О.К. Філіппович, Г.Ф. Приподченко, М.Т. Хохол, В.Е. Шкарлатовський, Я.В. Жмур, С.П. Таранюк, С.Ф. Ткаченко, П.С. Жулинський, Т.С. Бачинський, В.Ф. Чалий,

Ю.Н. Дембовський, Антюх, Затовський), завербовані – А.І. Лещенко, О.В. Нужний. На питання стосовно наявності зброї всі допитувані відповіли майже однаково, зокрема у протоколі Дудника відповідь така: «У мене зброї немає, а також не знаю хто з учасників організації має таку <...> на випадок інтервенції зброєю мало забезпечити керівництво з Києва» [12, арк. 232].

Риженко Петро Арсенович народився у 1894 р. в м. Умань, українець. Після призову до царської армії (1915) закінчив Київську школу прапорщиків (1916). У 1918 р. повернувся до Умані, згодом працевлаштувався як ваговик-бухгалтер на млині у с. Ропотуха Ладиженського району. У 1922 р. арештовувався органами ЧК як колишній офіцер, у 1929 р. – за антирадянську агітацію і засуджений за ст 54-10 УК УСРР на три роки заслання в м. Архангельск. До арешту працював старшим бухгалтером Уманської будівельної контори [15]. У протоколі допиту знаходимо відомості про визнання своєї вини: «Моя практична контрреволюційна робота полягала у проведенні агітаційних розмов з особами, які за своїм соціалістичним могли бути легко залучені до організації, <...> але основним моїм завданням було взяти участь у збройному повстанні проти Радвлади», вербовку (М.Л. Хуторянський) і відомих членів організації (Камінський, Матковський, Пахалович, Козак, Бачинський, А.Е. Вржесневський, Антюх).

Брати *Олексієнко Сава Вакулович* (1892) та *Іван Вакулович* (1907) народилися в сім'ї заможних селян у с. Городецькому Уманського р-ну Черкаської обл., проживали в м. Умань та Уманському районі. У протоколі допиту молодшого брата знаходимо відомості про ще трьох їхніх братів: Аврама як учасника СВУ у 1930 р. розстріляно, а Леонтія та Якова заарештовано НКВС у 1938 р. [10] Зауважимо, що у цих протоколах відсутні відомості про т. зв. вербовку нових членів або їх певну наявну кількість.

Шкарлатовський Віталій Ернестович народився у 1894 р. у с. Бухни Погребищенського р-ну Вінницької обл., українець, безпартійний. До арешту працював старшим інспектором держбанку і проживав у м. Умань.

Обвинувальний висновок за карною справою № 16028 за звинуваченням Т.С. Бачинського і ще 8 осіб за ст. 54-4 і 54-7 УК УСРР підписано 28 квітня 1938 р. начальником Уманського РВ НКВС, сержантом держбезпеки Чумаком і затверджено начальником міжрайоперслідгрупи КОУ НКВС, молодшим лейтенантом держбезпеки

Томіним [6]. Наведемо окремі фрагменти цього документа: «Управлінням державної безпеки розкрито і ліквідовано низку шпигунських, диверсійних і повстанських організацій на території Уманського, Букського та ін. районів Київської обл. Така організації розкриті і ліквідовується на території Уманського району в м. Умань. Ця військово-офіцерська повстанська організація ставила своєю метою повалення Радвлади шляхом надання допомоги іноземним державам, диверсійними актами і повстаннями в тилу Червоної армії, до початку війни проти СРСР і розвідувально-шкідницької діяльності в період мирного будівництва. Учасники розкритої організації до останнього часу активно проводили контрреволюційну роботу у відповідності з завданнями, що стояли перед нею. Військово-офіцерську повстанську організацію на Уманщині створили після розгрому білої армії в 1920 р. колишні офіцери царської і білої армії (Сичкар, Олексієнко, Таранюк та ін.), які прибули з-за кордону з спеціальними завданнями в 1922–1924 рр. Організація проводила велику розвідувальну роботу через своїх учасників, а також здійснювала вербовку для комплектування повстанських кадрів» [6, арк. 308]. Далі зазначаються розлогі відомості про антирадянську діяльність усіх 9 осіб.

Справу передали на розгляд трійки Управління НКВС по Київській області. Виписки з актів щодо смертних вироків трійки від 4 травня 1938 р. за підписом начальника тюрми УДБ НКВС УСРР, лейтенанта держбезпеки Нагорного свідчать про їх виконання 28 травня о 24 годині.

Архівно-слідчу справу Т.С. Бачинського, В.Ф. Чалого, П.С. Логвінова та ін. № 4052 у 1956 р. вивчав співробітник Управління КДБ Черкаської обл. старший лейтенант Фіщук. Висновок погоджено начальником слідчого відділу Управління КДБ при РМ УСРР по Черкаській області підполковником Устименком та затверджено в.о. начальника Управління КДБ при РМ УСРР по Черкаській обл. майором Кусковим [3]. Архівно-слідчу справу № 4052 направили військовому прокурору Київського військового округу для опротестування постанови трійки УНКВС Київської обл. від 4 травня 1938 р. на предмет припинення справи за відсутністю складу злочину. У протесті т.в.о. військового прокурора Київського військового округу, полковника юстиції М. Савенка до військового трибуналу КВО, крім висновків щодо неспроможності звинувачення засуджених, відміну постанови трійки і припинення справи, зазначалося також: «У процесі слідства встановлено, що Уманська

оперативно-слідча група під керівництвом Борисова-Лендермана і Томіна допускала масові арешти невинних радянських громадян і недозволені методи слідства, що межували зі знущаннями над арештованими» [2]. Військовий трибунал КВО у складі головуючого – полковника юстиції Коломійцева, членів підполковників юстиції Плюща і Пташевського протест військового прокурора задовольнив 6 серпня 1957 р. Бачинського Тимофія Семеновича, Чалого Володимира Федоровича, Логвінова Петра Степановича, Дятлова Костянтина Олексійовича, Дудника Миколу Олексійовича, Риженка Петра Арсеновича, Олексієнка Саву Вакуловича, Олексієнка Івана Вакуловича, Шкарлатовського Віталія Ернестовича реабілітовано.

Висновки. Аналіз архівно-слідчої справи Т.С. Бачинського, В.Ф. Чалого, П.С. Логвінова та ін. засвідчує масштабний процес фальсифікацій обвинувачень проти інтелігенції Уманщини

в добу «великого терору» без жодних доказів або ознак злочинів. Залучення під час слідства співробітниками НКВС великої кількості людей до справи дозволяло їм звітувати про розкриття й ліквідацію т. зв. військового повстанського підпілля, яке «діяло» в Уманському районі впродовж 18 років. Характерними рисами сфальшованих карних справ були деталізація свідчень особового характеру, однотипність і розмитість у формулюваннях звинувачень, визнання обвинуваченими своєї вини, різноманітність професійних груп представників інтелігенції, а також незалежність від місцезнаходження. Встановлення історичної правди, розкриття репресованих імен і створення мартирологу невинно убієнних уманчан потребує подальших досліджень архівних матеріалів та інших свідчень злочинної карально-репресивної політики радянського режиму.

Список літератури:

1. Державний архів Черкаської області (ДАЧО). Ф. Р. 5625. Оп. 1. Спр. 526 [Дело № 4052 По обвинению Бачинского Т., Чалого В., Логвинова П. и др. по ст. ст. 54–4, 54–7 и 54–11 УК УССР. 19 марта 1938 г. – 23 ноября 1957 г.]. 526 арк.
2. До військового трибуналу КВО. Протест (27 черв. 1957 р.). ДАЧО. Ф. Р. 5625. Оп. 1. Спр. 526. Арк. 463–467.
3. Заключення по архівно-слідчій справі (15 листоп. 1956 р.). ДАЧО. Ф. Р. 5625. Оп. 1. Спр. 526. Арк. 428–433.
4. Касьянов Г.В. Українська інтелігенція 1920–30-х років: соціальний портрет та історична доля. Київ : «Глобус», «Вік»; Едмонтон : Канадський ін-т укр. студій Альбертського ун-ту, 1992. 176 с.
5. Марочко В., Хіліг Г. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929–1941). Київ : Наук. світ, 2003. 302 с.
6. Обвинувальний висновок у слідчій справі № 16028 від 28 квітня 1938 р. ДАЧО. Ф. Р. 5625. Оп. 1. Спр. 526. Арк. 307–314.
7. Общий список офицерским чинам русской императорской армии на 1 января 1909 г., алфавитный указатель, В. *Офицеры РИА*. URL: <http://ria1914.info/index.php?title> (дата звернення: 17.02.2019).
8. Постанова про початок слідства від 12 березня 1938 р. ДАЧО. Ф. Р. 5625. Оп. 1. Спр. 526. Арк. 1.
9. Протокол допиту (додаткові показання) звинуваченого Чалого Володимира Федоровича від 20 квітня 1938 р. ДАЧО. Ф. Р. 5625. Оп. 1. Спр. 526. Арк. 183–188.
10. Протокол допиту звинуваченого Алексієнка Івана Вакуловича від 27 квітня 1938 р. ДАЧО. Ф. Р. 5625. Оп. 1. Спр. 526. Арк. 259–268.
11. Протокол допиту звинуваченого Бачинського Тимофія Семеновича від 9 квітня 1938 р. ДАЧО. Ф. Р. 5625. Оп. 1. Спр. 526. Арк. 60–86.
12. Протокол допиту звинуваченого Дудника Миколи Олексійовича від 22 квітня 1938 р. ДАЧО. Ф. Р. 5625. Оп. 1. Спр. 526. Арк. 228–232.
13. Протокол допиту звинуваченого Дятлова Костянтина Олексійовича від 25 квітня 1938 р. ДАЧО. Ф. Р. 5625. Оп. 1. Спр. 526. Арк. 215–218.
14. Протокол допиту звинуваченого Логвінова Петра Степановича від 23 квітня 1938 р. ДАЧО. Ф. Р. 5625. Оп. 1. Спр. 526. Арк. 204–206.
15. Протокол допиту звинуваченого Риженка Петра Арсеновича від 25 квітня 1938 р. ДАЧО. Ф. Р. 5625. Оп. 1. Спр. 526. Арк. 244–250.
16. Протокол допиту звинуваченого Чалого Володимира Федоровича від 15 квітня 1938 р. ДАЧО. Ф. Р. 5625. Оп. 1. Спр. 526. Арк. 167–171.
17. Шаповал Ю. Україна ХХ століття: Особи та події в контексті важкої історії. Київ : Генеза, 2001. 560 с.
18. Шаповал Ю., Пристайко В. Справа «Спілки визволення України»: невідомі документи і факти. Київ : Інтел, 1995. 448 с.

19. Шитюк М.М. Масові репресії проти населення Півдня України в 20–50-і роки ХХ ст. Київ : Ін-т історії України НАН України ; Миколаїв : Тетра, 2000. 550 с.

РЕАБИЛИТИРОВАННАЯ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ УМАНЩИНЫ: МИФИЧЕСКАЯ «ВОЕННАЯ ПОВСТАНЧЕСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ»

На основании применения историко-научного анализа и персонифицированного подхода освещены результаты исследования преступных фальсификаций событий на Уманщине в 1937–1938 гг. Политические репрессии тоталитарный режим направлял против интеллигенции различных профессиональных групп, преимущественно на основании социального происхождения. В марте-апреле 1938 г. сотрудниками Уманского РО НКВД сфабриковано следственное дело так называемой «военной повстанческой организации», по которому обвинены и расстреляны девять невинных людей, представителей умственного труда. Характерной особенностью этого дела является отсутствие доказательств преступления и пространные безосновательные обвинения.

Ключевые слова: интеллигенция, архивно-следственное дело, фальсификации, репрессии, Умань.

THE REHABILITATED INTELLECTUALS OF UMANSCHYNA: THE MYTHICAL “MILITARY INSURGENT ORGANIZATION”

This publication represents the results of a large-scale event fabrication in Uman region at the period of 1937–1938 study. The results of the study were highlighted on the basis of the application of a historical and scientific analysis and a personalized approach. In March-April 1938, the employees of the Umansky NKVD Regional Directorate fabricated the investigation file of the so-called “military insurgent organization”, according to which nine innocent people, representatives of mental labor, were charged and shot. A characteristic feature of this case is the lack of evidence of a crime and extensive groundless accusations.

Key words: intellectuals, archival and investigative work, falsifications, repression, Uman.